

ŠPANIJA 1936 — 1939. Zbornik sećanja jugoslovenskih dobrovoljaca u španskom ratu, Beograd 1971, knj. I-V.

Zbornik sjećanja jugoslovenskih dobrovoljaca u građanskom ratu u Španiji — pod naslovom Španija 1936—1939. (knj. I—V) — koji je 1971. godine, nakon opsežnih priprema, tiskao Vojnoizdavački zavod »Vojno delo« u Beogradu — znatan je doprinos povijesnoj literaturi o sagledavanju tokova toga rata i njegova značaja i značenja kao prvoga jačeg otpora nastupanju fašizma i sudjelovanju jugoslovenskih boraca u njemu. To ujedno znači da se iz toga zbornika može pratiti i djelatnost Komunističke partije Jugoslavije koja je, pomažući progresivne snage Španije, pokazala svoju internacionalnu solidarnost ne samo riječima nego i djelom: ona je organizirala i propagandne akcije u zemlji i u inozemstvu za pomoć republikanskoj Španiji i odlazak svojih članova, simpatizera i pomagača na stranu naprednih snaga u Španiji (o tome u zborniku rječito govori i uvodna riječ Josipa Broza Tita koji je i rukovodio akcijama za pomoć Španiji). U tom zborniku može se vidjeti i sudbina preživjelih boraca pripadnika internacionalnih brigada koji su nakon svršetka rata na početku 1939. godine dospjeli u koncentracione logore u Francuskoj, a za koje je Komunistička partija organizirala pomoć i, nakon početka narodnooslobodilačkog rata u Jugoslaviji, prebacivanje u domovinu. Tako je tim zbornikom, dosad najpotpunije u našoj povijesnoj literaturi, prikazano sudjelovanje oko 1600 dobrovoljaca iz Jugoslavije u španskom građanskom ratu.

Iako pretežni dio zbornika čine sjećanja preživjelih sudionika, pa je dakle riječ o člancima memoarskog značaja, u zborniku su objavljeni i prilozi koji obrađuju povijest toga rata, te povijest sudjelovanja i angažiranja KPJ u Jugoslavenu, kao i »Odjek španskih događaja u Jugoslaviji«. O tim se temama govori u glavi prvoj prve knjige: Istorijat španskog rata (prilozi: V. Begović, KPJ i rat u Španski građanski rat 1936—1939. i S. Belić, Jugosloveni u Španskom građanskom ratu), te u petoj knjizi u osmoj glavi. I te su priloge uglavnom pisali sudionici španskog građanskog rata, ali oni ipak nemaju značaj isključive memoarske građe, jer su urađeni i na osnovu literature i drugih izvora.

U zborniku su objavljeni i neki relevantni dokumenti kao i novinski članci iz aktivnosti KPJ u vezi sa španskim građanskim ratom, a posebnu vrijednost ima spisak Jugoslavena koji su sudjelovali u tom ratu jer je, čini se, potpun i štoviše donosi kratke biografske podatke. Objavljena je i kronologija ratnih događaja u Španiji od 1936. do 1939. godine kao i »Likovi palih 'Španaca'«, pa ti prilozi uvećavaju vrijednost zbornika. Svi su ti prilozi objavljeni u petoj knjizi. Ostale knjige (pa i prva i peta), dakle, sadrže sjećanja sudionika, koja su podijeljene po temama: Pripreme i odlazak u Španiju (knj. I, druga glava), Život i borbe u Španiji (knj. II i III, treća glava), Kroz logore i zatvore i Povratak u zemlju (knj. IV, četvrta i peta glava), Do Španije i natrag (knj. V, glava šesta). U tim sjećanjima doista su plastično ocrtani ne samo motivi odlaska u Španiju i opredjeljenje za borbu protiv fašizma već i teškoće rata i još više boravka u logorima i problemi oko vraćanja u domovinu.

Zbornik Španija 1936—1939. po svom sadržaju i, uglavnom, po obradi ubraja se u red memoarske literature o španskom građanskom ratu i po tome može vrlo korisno poslužiti istraživačima povijesti Komunističke partije Jugoslavije, a i drugim čitaocima da iz pričanja sudionika dožive epopeju borbe španskog

naroda za slobodu i sudjelovanje Jugoslavena u njoj. Prilozi koji nisu izrazito memoarskog značaja, po nizu zaključaka i iznesenih činjenica, bez obzira na kvalitetu pojedinih radova, također su doprinos povijesnoj literaturi s tematikom iz djelovanja Komunističke partije Jugoslavije u razdoblju između dva svjetska rata i literaturi o španskom građanskom ratu.*

Bosiljka Janjatović

IZDANJA INSTITUTA ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE

Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije u Splitu, koji je osnovan u travnju 1968. god., ubrzo je počeo razvijati vlastitu izdavačku djelatnost.¹ U skladu sa svojim programom rada, Institut je 1970. pokrenuo »Zbornik«, kao povremenu periodičnu publikaciju u kojoj treba da se objavljuju prilozi povijesti radničkog pokreta, Komunističke partije, NOB-a i revolucije na području Dalmacije. To su poglavito prilozi vanjskih suradnika, kojih je Institut okupio znatan broj, nastojeći prvenstveno kao organizator i izdavač da što uspješnije razvije istraživanje. Osim »Zbornika«, Institut je pokrenuo izdavanje i pojedinih zasebnih edicija. To su poglavito tekstovi koji obrađuju spomenutu problematiku u pojedinim lokalitetima Dalmacije. Ti napisi iz pera sudionika događaja — uz uredničko-redakcijsku pomoć Instituta — dobivaju izgled popularno-znanstvenih priloga, a predviđeno je i izdavanje monografija koje bi pisali znanstveni radnici povjesničari, također vanjski suradnici Instituta. Institut je također u svom programu daljnje djelatnosti predvidio izdavanje edicija građe, u čijem priređivanju prvenstveno sudjeluju unutrašnji suradnici.

Dosad je Institut objavio tri edicije, koje su po sadržaju vrijedan prinos povijesti radničkog i komunističkog pokreta, te NOB-a na području Dalmacije, pa je ovom prilikom potrebno upozoriti na njih.

1. »Zbornik Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije«, br. 1. 1970, sadrži četrnaest raznovrsnih priloga, koji se mogu podijeliti u dvije osnovne skupine: znanstvenoistraživačke radove i priloge memoarskog značaja. Na razdoblje do god. 1918. odnose se prilozi D. Foretića, Radnički pokret u Dalmaciji od 1870. do kongresa ujedinjenja 1919. (23—70) i V. Omašića, Pobuna u Kaštel-Lukšiću 1897. godine protiv feudalnih povlastica obitelji Micheli-Vitturi (71—82). O temama iz razdoblja između dva rata pišu: D. Gizdić, O razvoju dalmatinske cementne industrije i o klasnoj borbi u njoj do početka narodnooslobodilačke borbe (147—262) i I. Jelić, Komunistička partija Hrvatske u općinskim izborima 1940. na području Dalmacije (95—112), a sjećanja donose: F. Klopčič, Sjećanja na radnički Split 1925. godine (83—93); B. Leontić, Put u Španiju (113—145); I. Amulić, Sjećanja na djelatnost radničkog pokreta i Partije u Dalmaciji od 1937—1940. godine (263—311). Na razdoblje NOB-a u Dalmaciji odnose se ovi prilozi: M. Ujdurović, Biokovski bataljon »Jozo Jurčević« (313—337); N. Kujundžić, Mehanička radionica na Biokovu (339—355); A.

* Upućujemo na osvrt *A. Ivanovića* u *Vojnoistorijskom glasniku*, 1/1972, 188—192.

¹ O djelatnosti Instituta usp. prikaz u *ČSP*, 1/1970, 259—261.